

Polityka naukowa państwa

M. JACEK GULIŃSKI¹

Polityka naukowa to działalność państwa oraz instytucji publicznych mająca na celu takie oddziaływanie na naukę, które w sposób optymalny przyczyni się do wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego przy efektywnym wykorzystaniu środków na badania naukowe. Do szeroko rozumianej polityki naukowej zalicza się również politykę innowacyjną, której celem jest wdrażanie wyników badań naukowych, wynalazków i usprawnień do praktyki gospodarczej.

Polityka naukowa realizowana jest w głównej mierze przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (inne resorty również częściowo zaangażowane są w realizację badań), a także dwie agencje wykonawcze – Narodowe Centrum Nauki i Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Realizacją polityki naukowej zajmują się również publiczne szkoły wyższe, instytuty Polskiej Akademii Nauk, instytuty badawcze nadzorowane przez różne resorty oraz MNiSW.

Polityka naukowa obejmuje badania podstawowe, rozwojowe i stosowane. Jednakże podział ten jest uważany za przestarzały i nieodpowiadający współczesnym standardom. Powodem, dla którego naukowcy podejmują się prowadzenia badań, jest ciekawość lub potrzeba (użyteczność). Niezależnie od tego do obu tych obszarów można podchodzić fundamentalnie (czyli dochodzić natury rzeczy) lub pragmatycznie (zwiększając szanse na szerokie zastosowanie nauki w praktyce społecznej lub gospodarczej). Należy także zwrócić uwagę, że głównym „produktem” pracy naukowca jest idea, myśl czyli inwencja. Innowacja to jej wdrożenie w praktyce w realnej gospodarce lub w społeczeństwie.

Realizacja polityki naukowej opiera się na trzech filarach:

- dogłębnie wypracowanej i przyjętej strategii,
- systemie prawnym,
- dedykowanych źródłach finansowania.

Pierwszy filar stanowią zawarte w europejskich dokumentach strategicznych (Strategia Europa 2020, Unia Innowacji, Komunikat ws. Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA)) wnioski i zalecenia. Komisja Europejska – poprzez utworzony instrument finansowy, jakim jest Program Ramowy „Horyzont 2020” – zobowiązała kraje członkowskie do reformowania struktury i działalności B+R. Na gruncie polskiego porządku prawa część strategicznych wizji rozwoju nauki zapisano w Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki (2013), Krajowym Programie Badań (2011), Mapie Drogowej Infrastruktury Badawczej (2011/2014), a także w ramach Krajowej Inteligentnej Specjalizacji (2014). Kluczowym wyzwaniem pozostaje opracowanie strategii rozwoju nauki z perspektywą na najbliższe 10–15 lat.

Drugi filar to system prawny nauki. Reforma nauki dokonana w 2010 roku, będąca wynikiem szerokiej debaty w środowisku nauki przeprowadzonej w latach 2008–2010, objęła nowelizacją 6 ustaw. Za najważniejsze rezultaty przeprowadzonych działań można uznać:

- utworzenie NCN i reformę działania NCBR,
- utworzenie nowych organów eksperckich (KEJN, KPN, RMN),
- ustalenie nowego modelu kariery naukowej,
- określenie polityki wspierania najlepszych naukowców i jednostek naukowych,
- stworzenie specjalnych programów dla młodych badaczy,
- wsparcie procesów modernizacji jednostek naukowych,
- rozwój narzędzi informatycznych,
- wsparcie procesu transferu technologii i komercjalizacji wyników badań oraz ochrona własności intelektualnej.

¹ Prof. dr. hab. M. Jacek Guliński jest Podsekretarzem Stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Nowelizacja ustaw, przebiegająca obecnie w Komisjach Sejmowych, utrwała jedynie wymienione wyżej priorytety. Należy jednak zaznaczyć, że dla rozwoju nauki istotne znaczenie mają także inne regulacje prawne, w obszarach niezwiązanych ściśle z nauką, jak np. nowelizowane ostatnio prawo zamówień publicznych.

Trzeci filar stanowi dedykowany na potrzeby rozwoju nauki budżet. Jednym z jego elementów są środki finansowe pochodzące z budżetu krajowego. Prowadzona polityka naukowa państwa obejmuje finansowanie przedmiotowe jak i podmiotowe. W ramach tego finansowania szczególne znaczenie mają proporcje między działalnością statutową, dystrybuowaną wg określonego algorytmu, a kwotami dostępnymi dla naukowców w drodze konkursu. Jednocześnie istotne jest poszukiwanie środków budżetowych na badania w ramach współpracy z innymi resortami. MNiSW podejmuje również działania na rzecz zwiększenia budżetu nauki w najbliższych latach. Drugim istotnym elementem są środki pochodzące z funduszy europejskich. Bezsprzecznie należy stwierdzić, że maksymalne wykorzystanie tych środków na B+R, głównie poprzez wspólne aplikacje z przedsiębiorcami, to duża szansa dla rozwoju nauki w Polsce. Jednakże należy pamiętać, że nie dla jej wszystkich obszarów i dyscyplin. Szacuje się, że sektor nauki może z tego źródła otrzymać w obecnej perspektywie (2014–2020) nawet 10 mld €. Kluczowym składnikiem tego filaru są środki na badania i rozwój pochodzące z sektora przedsiębiorstw, które

w ostatnim czasie znacząco wzrosły. W roku 2012 przedsiębiorstwa przeznaczyły na ten cel około 5,2 mld zł.

Istotne miejsce w ramach podejmowanych działań stanowi rozwój kadr B+R oraz infrastruktury badawczej. Nie bez znaczenia jest także dobrze zaplanowany i wdrażany proces upowszechniania i komercjalizacji wiedzy, a także modernizacja struktury i organizacji sfery badawczo-rozwojowej w Polsce, które w swojej zasadniczej formie odziedziczyliśmy z „okresu słusznego minionego”. Bez efektywnej realizacji powyższych działań budowa gospodarki opartej na wiedzy nie będzie możliwa.

W kontekście wyzwań współczesnego świata i ogromnych zmian w globalnym sektorze nauki bez wątpienia potrzeba porozumienia ponadresortowego i ponad politycznymi podziałami na rzecz priorytetowej roli nauki w cywilizacyjnym skoku kraju i stopniowego, systematycznego wzrostu nakładów na badania i rozwój w perspektywie 10–15 lat. Ponadto niezbędna jest budowa polskiego *think-tanku*, który śledziłby zmiany w polskiej nauce i światowym jej otoczeniu i kierował wyniki, po konsultacji ze środowiskiem, do organów rządowych. Kluczowe jest również wypracowanie i przyjęcie strategicznego programu rozwoju polskiej nauki w perspektywie lat 2025–2030, który – w odróżnieniu od poprzednich – określi priorytety badawcze oraz kolejne konieczne zmiany legislacyjne odnoszące się zarówno do ścieżki kariery naukowej jak i struktury i zarządzania jednostkami naukowymi. Będą to podstawy nowej polskiej polityki naukowej nowoczesnej Polski XXI wieku.

M. JACEK GULIŃSKI

(tekst otrzymany 16 kwietnia 2014)

Parę truizmów

MAGDALENA BAJER

W ostatnim czasie na stronach „PAUzy Akademickiej”, ale także wszędzie tam, gdzie znajdujemy wypowiedzi o nauce w Polsce, pojawiają się głosy krytyki wobec sposobów oceny osiągnięć naukowych – zespołowych, indywidualnych, dorobku placówek i osób – za pomocą algorytmów, indeksów, parametrów maksymalnie sformalizowanych – jedynie takich.

Zastrzeżenia wywołuje zwłaszcza stosowanie tych kryteriów wobec dzieł humanistycznych, których materia (poza wyjątkami takimi jak leksykografia czy bibliografia) wydaje się „niepoliczalna”, a twórcy publikują więcej w języku narodowym (punktowanym niżej) niż w językach kongresowych. To truizm i wydaje się, że nie trzeba prze-

konywać do zróżnicowania kryteriów oceny – bez taryfy ulgowej dla kogokolwiek, z uwzględnieniem jednak specyfiki dziedzin oraz dyscyplin naukowych.

Bywa czasem, że laik wyraźniej widzi coś, z czego ludzie zaangażowani w sytuację i związane z nią spory nie od razu zdają sobie sprawę. Otóż wydaje mi się (laikowi patrzącemu długo i uważnie na sprawy nauki), że borykanie się z trudnościami kwalifikowania twórczości naukowej ma u najgłębszego źródła relik minionego, jak byśmy chcieli, paradygmatu społecznego, który zakładał konieczność kontrolowania wszystkiego, a już konieczność każdego przejawu aktywności publicznej, zwłaszcza jeżeli pociąga ona za sobą koszty. Argument,